

Vijf inzichten om de inzet van (effectieve) interventies vanuit een brede visie op te vatten

S.D. (Sheila) Adjiembaks

www.essaresearch.nl

Juni 2024

Om te voorkomen dat jongeren (verder) afglijden richting ondermijnende criminaliteit is binnen het programma Preventie met Gezag (PmG) geld beschikbaar gemaakt voor *‘gemeenten met buurten waar de leefbaarheid onder druk staat en de risico’s groot zijn dat kinderen, jongeren en jongvolwassenen in de criminaliteit belanden.’*¹ Ondanks het feit dat gemeenten al gestart zijn met de uitrol en uitvoering van hun PmG initiatieven, verscheen recentelijk een Landelijk Kwaliteitskader (Hendriks & Stams, 2024). Dat rapport geeft een praktisch en zeer leesbaar overzicht van onder meer risico- en beschermende factoren en effectieve interventies ten aanzien van jeugdigen. Een van de aanbevelingen luidt: *‘Investeer alleen in interventies die erkend zijn door het NJI (...) en die onderzocht zijn of in de nabije toekomst onderzocht worden op hun effectiviteit en goed gemonitord blijven worden (...) en investeer alleen in nieuwe interventies wanneer sprake is van een leemte in het aanbod.’* (Hendriks & Stams, 2024, pag. 56). In een Kamerbrief wordt vervolgens gepleit voor het hanteren van het kwaliteitskader als beleidsinstrument voor de inzet binnen PmG gemeenten om te bewerkstelligen dat *‘kansrijke en bewezen effectieve interventies ter voorkoming van delinquent gedrag worden ingezet (8 t/m 27 jaar).’*²

Deze opvatting van het gepubliceerde kwaliteitskader klinkt logisch en komt verantwoording van de PmG gelden ten goede. Tegelijkertijd kan de interpretatie van het kwaliteitskader (onbedoeld) een te enge opvatting van ‘effectieve inzet op jeugdcriminaliteitspreventie’ opleveren in de praktijk. Ik beschrijf - complementair aan het kwaliteitskader - in dit stuk een vijftal overdenkingen die pleiten voor het hanteren van een brede visie op de inzet van preventie.

1. ‘Effectief’ betekent ook andere uitkomstmaten dan recidive alleen

Wat veelal als effectief in het tegengaan van jeugdcriminaliteit wordt opgevat, betekent in de praktijk veelal het stoppen of verminderen van delictgedrag van jongeren. Logisch. Echter, tegelijkertijd is dit ook een te beperkte visie. Stoppen met delictgedrag is nu eenmaal een proces van vallen en opstaan. De uitdaging zit dan in het *blijven vasthouden* van een jongere *gedurende dat proces*. Als een jongere in dat proces recidiveert, wil dat niet zeggen dat een interventie is mislukt. Zo kan een jongere weliswaar tijdens een interventietraject recidiveren, maar kan hij³ tegelijkertijd ook hebben ontdekt waar talent zit, kan hij werk hebben gekregen, een opleiding zijn gestart of zelfs hebben afgemaakt. En wat te denken van herstelgerichte (onderdelen van) interventies? Wat als een jongere het ook weer goed heeft weten te maken met zijn ouders en er nu tussen hem en zijn ouders constructieve communicatie is dat helpend is in zijn ontwikkelingstraject? Is dat helemaal niets waard? Doorgaans wordt nog relatief weinig waarde gehecht aan dergelijke andere uitkomstmaten bij interventies willen ze als ‘effectief’ worden bestempeld. Onterecht. Juist bij opgroeien en identiteitsontwikkeling hoort

¹ In totaal zijn 47 gemeenten bij Preventie met Gezag (verder PmG) betrokken.

<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/04/04/20-gemeenten-extra-gesteund-in-aanpak-van-jeugdcriminaliteit>

² <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-41fac210a90c5279adb54259cc530d2d3b630d75/pdf>. De brief stelt onder meer: *‘Preventieve aanpakken moeten zoveel mogelijk gebaseerd zijn op wetenschappelijke inzichten om de effectiviteit te verhogen. Daarom mogen de richtlijnen uit het Kwaliteitskader niet vrijblijvend zijn, maar moeten ze daadwerkelijk en op de juiste manier worden gebruikt om de interventies gefinancierd vanuit Preventie met Gezag (PmG) nader te onderzoeken, bij te stellen of te stoppen.’*

³ Waar ‘hij’ staat kan ook ‘zij’ staan.

nu eenmaal fouten maken, vallen en opstaan. Effectiviteit van een interventie betekent – zeker bij opgroeiende jongeren - dus recht doen aan een duurzaam ontwikkelingsperspectief dat rekening houdt met veel bredere uitkomstmaten dan recidivevermindering alleen.

2. Er is doorgaans weinig oog voor de niet bereikte (sub)doelgroep(en) in effectiviteitsstudies

Interventies zijn mede afhankelijk van doelgroepen die daadwerkelijk participeren. Vaak is een nog kleiner deel daarvan ook daadwerkelijk bereid mee te doen in opvolgend onderzoek naar effectiviteit. De (sub)doelgroep die *niet* bereikt wordt met de interventie (of gedurende de uitvoering afhaakt) is daarmee niet vertegenwoordigd in studies naar effectiviteit. Dit betekent dat er rekening moet worden gehouden met een mate van eenzijdigheid in uitkomsten van onderzoeken die een interventie als (niet) ‘effectief’ bestempelen. Anders gezegd: als een interventie wel/niet effectief is bevonden, is het nog de vraag of ook daadwerkelijk alle beoogde (sub)doelgroepen zijn bereikt. Het is net zo belangrijk na te gaan: *waarom* haken bepaalde subdoelgroepen nu eigenlijk af? Waarom willen zij überhaupt niet mee doen? We moeten immers niet te snel voorbij gaan aan het gegeven dat een belangrijk deel van de jongeren die (juist) in PmG gemeenten centraal staan nu eenmaal weinig tot geen vertrouwen hebben in ‘het zoveelste project of interventie van de zoveelste institutie’. Denk daarbij aan eerdere negatieve ervaringen die voortvloeien uit onderliggende sociaal maatschappelijke structuren die bijvoorbeeld ongelijkheid voeden. Juist dààr zit ruimte voor innovatieve kracht die binnen PmG verkend mag (moet) worden. Aandacht hiervoor kan betekenisvolle verschillen in leefwerelden bij elkaar brengen. Vanuit daar kan constructief gebouwd worden aan interventies binnen PmG die er toe doen. Ook voor hen die doorgaans wel beoogd zijn maar dus (nog) niet bereikt worden met de (effectieve) interventie.

3. We missen nog te vaak de (echte) stem van jongeren zelf

Hoe mooi een inzet op ‘alleen effectieve interventies’ ook is, het verliest aan waarde als er niets verandert aan de mate van participatie van jongeren. Zowel in de opzet/uitvoering van interventies als in effectonderzoek is de visie en ervaring van de jongerendoelgroep zelf nog te vaak onderbelicht dan wel geheel ontbrekend. En als er dan toch (vaak een handjevol) jongeren meedenken in de opzet (of participeren in de uitvoering) van een interventie, dan delft niet zelden die visie ook weer het onderspit. Omdat een meerderheid van professionals en/of wetenschap het bijvoorbeeld tóch denkt beter te weten en de visie van jongeren nu eenmaal niet gebaseerd is op ‘evidence-based’ inzichten. Hiernaast sluit wetenschappelijke onderzoekstaal- en opzet niet altijd aan bij de leefwereld van de deelnemende doelgroep(en). Hoe weten we bijvoorbeeld of een jongere nu zijn ‘echte’ stem laat horen als hij na de interventie een vragenlijst invult waarin hij moet aangeven wat hij er nu van heeft geleerd? Hoe weten we met zekerheid te zeggen dat een jongere op dat moment geen druk ervaart, iets sociaal wenselijks invult om simpelweg niet dom over te komen (‘ik zou toch wel iets moeten hebben geleerd na al deze effort’)? In dit kader zou meer onafhankelijke ruimte gecreëerd moeten worden voor de (echte) stem en betekenisgeving van jongeren zelf. Zowel in de opzet/uitvoering van interventies als het onderzoek naar de effecten daarvan.

4. Dat een deel van onze jongeren afglijdt, zegt meer over de maatschappij waarin we leven dan over een jongere

Effectiviteit wordt van oudsher veelal opgehangen aan de welbekende RNR principes (Andrews & Bonta, 2023).⁴ Er is echter meer dan dat. Zo gaat het Good Lives Model uit van onderliggende primaire

⁴ Kort gezegd gaat het om de volgende drie principes: ‘Risk’ (voor wie is de interventie bedoeld?), ‘Need’ (op welke criminogene behoeften werkt de interventie?) en ‘Responsivity’ (hoe sluit de interventie voldoende aan op de jongere?).

basisbehoeften en hoe deze op een gezonde manier invulling kunnen krijgen. Alhoewel het GLM model (nog) niet even 'evidence-based' gefundeerd is in vergelijking met het RNR model, wint het wetenschappelijk gezien wel steeds meer aan terrein (Serie et al, 2021; Ward & Maruna, 2007). Het kan complementair zijn aan RNR. GLM staat stil bij de vraag: welke basisbehoeften zoeken onze jongeren? Dit kan een verfrissend perspectief opleveren om vanuit een meer positief vertrekpunt betekenisvol binnen PmG aan de slag te gaan. Daarbij verdient een kritische vervolgvraag tegelijkertijd ook aandacht: hoe komt het dat we (nu) niet op een gezonde manier invulling kunnen geven aan die primaire levensbehoeften van jongeren met elkaar? Dat een deel van onze jongeren afglijdt in de criminaliteit, zegt in dit perspectief evenveel (zo niet meer) over de maatschappij waarin we leven. Met andere woorden: problematiseren we samen wel het juiste? Doen we dat niet te fragmentarisch? Moeten we niet (ook) breder kijken naar de ongewenste uitwerkingen van de huidige sociaal maatschappelijke structuren, beleid en systemen waarin onze jongeren opgroeien?

5. Effectieve interventies: geen 'vinkje' maar 'ongoing proces' van innovatie en duurzame inbedding

Last but not least; het inzetten van 'alleen effectieve interventies' kan een vorm van maakbaarheid opwekken: zolang een interventie erkend of effectief is, is het verantwoord. Dat is zeker waar, maar tegelijkertijd moet dit niet afleiden van de aandacht voor *duurzame en contextsensitieve* inbedding en de benodigde *ruimte voor verantwoorde innovatie* dat recht doet aan de constant veranderende (on- en offline) tijdsgeest. Bovendien is de realiteit ook dat niet elke interventie-ontwikkelaar daadwerkelijk erkenning aanvraagt. Bijvoorbeeld omdat effectonderzoek ook geld kost en dat er niet altijd is. Dat wil niet zeggen dat een interventie bij voorbaat niet effectief is. Het wil zeggen dat we het *simpelweg (nog) niet weten*. Het is belangrijk daar doordacht bij stil te staan vanuit kritische vraagstelling en monitoring: wat voegt deze interventie bijvoorbeeld nu toe aan het reeds bestaande arsenaal? Bereikt het een doelgroep die we nu wellicht niet bereiken? etc. Hiernaast kan een als 'effectief' bestempelde interventie heel ineffectief uitpakken wanneer er bijvoorbeeld onvoldoende en/of onbekwame professionals bij betrokken zijn of plots stopt wegens geldgebrek. Dit kan (opgebouwd institutioneel) vertrouwen - wat juist in veel PmG buurten zo hard nodig is - doen afbrokkelen. Het inzetten van 'losse flodders' van effectieve interventies moet dus niet het streven zijn. Dat kan onbedoelde zelfs averechtse effecten bewerkstelligen wanneer het niet is ingebed in een bredere, duurzame en meer holistische visie op gezond opgroeien. Anders gezegd: 'inzet van effectieve interventies' moet niet louter als 'vinkje' worden opgevat maar als een 'ongoing proces' van verantwoorde innovatie die recht doet aan zowel de continue veranderende (on-en offline) wereld waarin we leven en een contextsensitieve, duurzame inbedding van reeds effectief bevonden interventies.

Literatuur

Bonta, J. (2023). The Risk-Need-Responsivity model: 1990 to the Present.

Hendriks, J. & Stams, G. (2024). *'Wat werkt laten werken.'* Landelijke Kwaliteitskader. Effectieve jeugdinterventies voor preventie van jeugdcriminaliteit.

Serie, C. M., Van Damme, L., Pleysier, S., De Ruiter, C., & Put, J. (2021). The relationship between primary human needs of the Good Lives Model (GLM) and subjective well-being in adolescents: A multi-level meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 61, 101651.

Ward, T., & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation: Beyond the risk paradigm*. Routledge